

วิทยุชุมชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน :
กรณีศึกษาสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” จังหวัดอุดรธานี
The Community Radio with People Political’s Movement:
A case study FM 97.5 MHz “Khon Rak Udon” community radio station,
Udon Thani Province

สิทธิพันธ์ จันนาวาน^{1*} พงศ์ธร สายสิงห์² ฌภัทรภณ กงชุย³ และ ชุตติพงศ์ คงสันเทียะ⁴
^{1,2,3,4} สาขาวิชาการพัฒนาลังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000
*E-mail: 61040325210@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ และบทบาทของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่มีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งคณะผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การบันทึกภาคสนามเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า สถานี “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีบทบาทแตกต่างไปจากสถานีวิทยุแบบเดิมที่เป็นกระบอกเสียงให้กับรัฐ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” มีบทบาทสูงในทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการเคลื่อนไหวระดมมวลชนของกลุ่มคนเสื้อแดงในอุดรธานี ช่วง พ.ศ. 2550-2553 เป็นต้นมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการท้าทายต่อการผูกขาดช่องทางสื่อสารของรัฐ นอกจากนี้ยังเปรียบเสมือนอาวุธของผู้อ่อนแอที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายและเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวเพื่อจัดการครอบงำจากรัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองลดความร้อนแรงลงหลังปี พ.ศ.2553 - 2554 แม้ว่าในตอนนั้น “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่เคยถูกสั่งปิดไปนั้นจะกลับมาเปิดทำการใหม่ แต่เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2557 ก็ทำให้สถานีถูกสั่งห้ามและถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลอีกครั้ง เป็นเหตุให้การนำเสนอเนื้อหาที่เปลี่ยนไปจนกระทั่งปัจจุบัน จากการวิจารณ์รัฐบาลก็กลายเป็นเน้นข่าวสารในท้องถิ่น ปัจจุบันได้เผยแพร่สัญญาณครอบคลุมทุกอำเภอในอุดรธานี

คำสำคัญ: สถานีวิทยุชุมชน, คนรักอุดร, เสื้อแดง, การเมืองภาคประชาชน, อุดรธานี

ที่มาและความสำคัญ

นับจากอดีต “วิทย์” มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง วิทย์เป็นเครื่องมือหลักของชีวิตผู้คนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความบันเทิง หรือแม้แต่เรื่องศาสนา ในปัจจุบัน วิทย์ดูเหมือนเป็นสื่อที่ลดความสำคัญลง หากแต่ยังถูกพัฒนาศักยภาพอย่าง “ไร้ขอบเขต” ดังที่นักวิทยาศาสตร์ด้านฟิสิกส์คนสำคัญอย่าง สตีเฟน ฮอว์คิง (Stephen Hawking) ประกาศทรงคมในเดือนกรกฎาคมปี ค.ศ.2015 ให้ชุมชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ มีการค้นหาสิ่งมีชีวิตอื่นในระบบสุริยะจักรวาลด้วยคลื่นวิทย์ กล่าวได้ว่าวิทย์ เกี่ยวพันกับทั้ง “การเมืองอนุภาค” (Micro politics) ในครัวเรือนและการเมืองที่มี “จักรวาลวิทยา” กว้างขวางกว่าโลก วิทย์ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทางสังคมและชีวิตประจำวัน (Everyday Life) ของคนจำนวนมากในท้องทำงาน ห้องนั่งเล่น ในรถ ในห้างสรรพสินค้า ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2558 : 3)

ขณะที่ในประเทศไทย “วิทย์” และการพัฒนามาสู่ “วิทย์ชุมชน” ในปัจจุบัน นับเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญของการสื่อสารมวลชน รวมทั้งยังสะท้อนถึงการเจริญเติบโตของประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่าเป็นฉบับ “ประชาชน” เนื่องจากได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการใช้สื่อสารมวลชน และคุ้มครองเสรีภาพของคนทำสื่อในมาตรา 39-41 จากกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อหลังเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 (โสภิต หวังวิวัฒนา, 2548) โดยมาตราดังกล่าวมี “พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2543” รองรับอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ยังกล่าวถึงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเอาไว้ในมาตรา 282-290 อย่างชัดเจน รวมถึงกระตุ้นให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิชุมชน (Community Rights)” ด้วย เพื่อเป็นการดำรงรักษา อัตลักษณ์ และสวัสดิภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชน ยังคงจำกัดอยู่ในประเด็นหลักเรื่องป่าชุมชน โฉนดชุมชน และการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาท ของวิทย์ชุมชนยังมีการศึกษาอย่างค่อนข้างจำกัด บทบาทของของวิทย์ชุมชนมักถูกมองในเชิงกระแสหลัก ในแง่สื่อของ “การพัฒนา” โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “ความเป็นการเมือง” ของวิทย์ชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการทำความเข้าใจวิกฤตการณ์เมืองร่วมสมัย ซึ่งแง่มุมทางการเมืองของวิทย์ชุมชนนี้ เป็นสิ่งคณะผู้ศึกษาให้ความสนใจ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ.2540 ที่กำหนดให้คลื่นความถี่เป็นทรัพย์สินสมบัติสาธารณะ หมายถึงการที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้คลื่นความถี่ได้ และนำไปสู่การเกิด “สถานีวิทยุชุมชน” เมื่อปี พ.ศ. 2544 ซึ่งถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการ ปฏิรูปสื่อ นั่นคือการเปลี่ยนความเป็นเจ้าของการถือสิทธิในวิทยุกระจายเสียงจากมือของรัฐบาลและนายทุนมาเป็นของประชาชน ภายหลังสิบปีของการเกิดวิทยุชุมชนในประเทศไทย สังคมไทยได้เรียนรู้ประโยชน์จากการเกิดของ

วิทยุชุมชน ทุกวันนี้เมื่อพูดถึง “วิทยุชุมชน” บางคนอาจจะชื่นชม แต่บางคนก็อาจมีมุมมองต่อวิทยุชุมชนที่แตกต่างไป หลายเหตุผลที่คนในสังคมอาจเข้าใจบทบาทของ “วิทยุชุมชน” เพียงด้านเดียว เช่น มองว่าเป็นเครื่องมือปลุกระดมทางการเมือง สร้างความแตกแยกให้กับสังคม ขาดการควบคุมหรือเป็นวิทยุที่โฆษณาขายของหลอกลวงชาวบ้าน เป็นต้น เจตนารมณ์เดิมที่อยากเห็นที่ประชาชนมีเครื่องมือสื่อสารเป็นของตนเอง เป็นกระบอกเสียงของคนทุกซ์คนยากนั้นได้เปลี่ยนไป (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ, 2555)

อย่างไรก็ตาม การเกิดของ “วิทยุชุมชน” สอดคล้องกับกระแสความต้องการเสรีภาพในการสื่อสารตามระบอบของสังคมประชาธิปไตย และการขยายตัวทางธุรกิจ การเมือง ทำให้มีผู้ใช้ช่องทางสื่อวิทยุชุมชนเป็นการแสดงออกทางเสรีภาพในการเลือกนำเสนอเนื้อหาที่ไม่มีอยู่ในสื่อกระแสหลัก บ้างก็เป็นการแสดงออกถึงสิทธิการใช้สื่อของภาคประชาชน บ้างก็เป็นการใช้สื่อวิทยุเพื่อแสวงหากำไรทางธุรกิจ และบ้างก็ใช้สร้างฐานเสียงเพื่อประโยชน์ทางการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ คณะผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของ “วิทยุชุมชน” ในท้องถิ่น ทั้งในเรื่องพัฒนาการการก่อตั้ง รวมถึงบทบาทที่มีต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในจังหวัดอุดรธานี ช่วง พ.ศ. 2549 – 2557 และบทบาทท่าทีการนำเสนอข่าวสารที่เปลี่ยนไปหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 เพื่อต้องการทำความเข้าใจ “วิทยุชุมชน” ในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการก่อตั้งสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่สัมพันธ์กับบริบทการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่มีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา

การทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน คณะผู้ศึกษาเลือกใช้ทฤษฎีการสร้างเครือข่ายแบบง่าหรือหน่อใต้ดิน (Rhizome) ของเดอเลอซและกาตตารี (Deleuze and Guattari) ที่อธิบายการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่อุปมาเป็นง่าหรือหน่อใต้ดิน กล่าวคือเครือข่ายที่ขยายตัวแบบนี้ มักจะถูกกดทับหรือเบียดขับจากสภาวะปกติ (เช่น อำนาจรัฐ) ทำให้เครือข่ายขยายตัวไม่เป็นไปตามธรรมชาติ หากแต่มีการขยายตัวในระดับ “ใต้ดิน” ที่มีประสิทธิภาพ แม้จะถูกตัดตอนจาก “ต้น” หรือเครือข่ายระดับที่มองเห็น (Deleuze and Guattari, 2008 อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2556: 39-40) ซึ่งในที่นี้จะนำทฤษฎีดังกล่าวมาอธิบายการเคลื่อนไหวทาง

การเมืองในระดับท้องถิ่น และมองว่า “วิทยุชุมชน” คือปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขบวนการเมืองภาคประชาชนถูกสร้างเป็นเครือข่ายแบบแ่งหรือหน่อไต้ดิน ซึ่งไปค้ำค้ำกับอำนาจที่มาค้ำค้ำ นั่นคือ “อำนาจของรัฐ” ในขณะนั้น

2. งานวิจัย/วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยของ อรัญญา ศิริผล (2556) ที่ศึกษาบทบาทของวิทยุชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ส่งผลต่อการขยายตัวของขบวนการประชาชนเสื้อแดง โดยพบว่า วิทยุชุมชนในเชียงใหม่เป็นตัวสร้าง “จินตนาการทางการเมือง” ให้กับกลุ่มคนเสื้อแดง โดยทำหน้าที่ไม่เพียงส่งสารข้อมูลจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังทำให้คนในท้องถิ่นรับรู้ข่าวสาร อุดมการณ์ ความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองโดยภาษาถิ่น ทำให้เกิดเครือข่ายคนเสื้อแดงที่เหนียวแน่นในการต่อต้านรัฐบาล โดยที่รัฐบาล(ขณะนั้น)เองก็ไม่ทันระวัง (อรัญญา ศิริผล, 2556) ส่วนในงานวิจัยของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2556) ที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของคนเสื้อแดง จังหวัดเชียงใหม่ ก็พบว่า เครือข่ายกลุ่มคนเสื้อแดงในพื้นที่ชนบทมีพื้นฐานจากสังคมนครือญาติหรือเพื่อนบ้านที่เข้มแข็ง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการจัดตั้งเครือข่ายคือวิทยุชุมชน รายการข่าวจากสถานีเคเบิลทีวี แผ่นปลิว CD ข้อความผ่านโทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ทั้งยังประกอบด้วยเครือข่ายคนหลากหลายชนชั้น เช่นเดียวกับหน่อไต้ดินหรือแ่งที่ประกอบกัน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2556: 41-42) และบทวิเคราะห์ของ พฤกษ์ เก้าวัดวิไล (2553) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเมืองหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีการเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นการก่อตัวเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ซึ่งสื่อท้องถิ่น รวมถึงห้วคคะแนนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านธรรมดาสามารถเข้าร่วมกับการเมืองได้โดยตรง จนเกิดสำนึกที่เชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติขึ้น

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา SD55305 เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาพัฒนาการของการก่อตั้งและบทบาทของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่มีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีและเชื่อมโยงถึงการเมืองระดับชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเจาะจงไปที่สถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ซึ่งมีที่ทำการอยู่ที่ บ้านหนองสีหุ หมู่ที่ 11 ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) กับผู้อำนวยการ/นายสถานี ผู้ดูแลสถานี ตลอดจนถึงตัวแทนประชาชนที่เคยเข้าร่วมชุมนุมประท้วงของคนเสื้อแดง ในปี พ.ศ. 2553 และประชาชนที่ติดตามความเคลื่อนไหวของการประท้วงผ่านสถานี “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” นี้ด้วย

วิธีการเก็บข้อมูลคณะผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การบันทึกเสียง การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) และการบันทึกภาพนิ่งแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ โดยการเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำชี้แนะ ระยะเวลาในการและวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2563 – กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง วิถีชุมชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษา สถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิถีชุมชนคนรักอุดร” จังหวัดอุดรธานี คณะผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเป็นมาของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต วิถีชุมชนคนรักอุดร

ในช่วงหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 กระแสความตื่นตัวในเรื่องของวิถีชุมชนขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่เรียกว่า NGO (Non-Governmental Organizations) ได้เริ่มก่อตัวขึ้น มีการจัดสัมมนาทางวิชาการร่วมกันระหว่างคณาจารย์สายนิเทศศาสตร์และ องค์กรพัฒนาเอกชน แม้แต่องค์กรต่างประเทศและองค์กรรัฐเช่นกรมประชาสัมพันธ์ ก็ได้ร่วมมือด้วยในบางโอกาสเช่นกัน วิถีชุมชนเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2542-2544 จากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่างๆ ด้วยมุ่งหวังให้ชุมชนแต่ละแห่งมีพื้นที่ในการทำสื่อของตัวเอง วิถีชุมชนเริ่มเปิดตัวออกมาหลังกระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินการโดยองค์กรภาคประชาชน ทั้งสิ้น จนล่วงเข้าปลายปี พ.ศ.2544 เริ่มเกิดวิถีชุมชนขึ้นในประเทศไทย และตัวอย่างวิถีชุมชนต้นแบบนี้ เป็นที่สนใจในวงกว้างและต่อมาได้ขยายตัวออกไปโดยการเรียนรู้กันเองของชุมชน

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2545 สถานีวิทยุ FM 97.5 ก็ได้ก่อตั้งขึ้นที่ตลาดเริ่มอุดม (หรือตลาดปรีชา) หน้าสถานีรถไฟอุดรธานี โดยมีนายขวัญชัย ไพรพนาเป็นนักจัดรายการ ต่อมามีการชุมนุมกันขึ้นในวันที่ 4 เมษายน 2550 ที่ตลาดเริ่มอุดมเกิดจากประชาชนกลุ่มหนึ่งไม่ยอมรับ รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร (รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ขณะนั้น) จึงมีการก่อตั้งเป็นศูนย์รวมใจของประชาชน เพื่อต่อต้านกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (หรือกลุ่มคนเสื้อเหลือง) เป็นการรวมตัวที่เร็วมากของประชาชน ที่ได้มาบริจาคเงินให้เป็นจำนวนมากจนสามารถตั้งสถานีวิทยุได้ที่บ้านหนองเหล็กซอย 9 และในปี พ.ศ. 2550 ได้เช่าที่ 200 ตารางวาอาคารชั้นเดียว เป็นเงินจากสมาชิกช่วยกันและก็มีรายได้มาจากการจัดโต๊ะจีน หลังจากนั้น ก็จัดกองผ้าป่า ในปี พ.ศ. 2552 เพื่อสมทบทุนซื้อที่ดิน และได้เงินบริจาคจากสมาชิกและผู้ที่มีจิตศรัทธา ชื่อที่มาได้ก็ทำการก่อตั้งเป็นสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต โดยการประมูล ทำการก่อตั้งอย่างถูกต้องขอใบอนุญาตตามกฎหมาย ในการประชาสัมพันธ์สถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต มีผู้ดำเนินรายการผู้จัดรายการหลักๆ คือ นายขวัญชัย ไพรพนา การออกอากาศกิจกรรมหลักๆ ผ่านสถานีวิทยุชมรมคนรักอุดร แห่งนี้คือเปิดเพลงที่เป็นความรู้สึกร่วมกัน ทั้งเพลงของคนเสื้อแดง เพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อแนวคิดประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนสนทนาผ่านการเปิดสายโทรศัพท์ให้ประชาชนโทรเข้ามา ขอเพลง

และพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง แจ่งข่าวสาร เหตุการณ์ในทางการเมือง นอกจากนี้ยังทำการถ่ายทอดสดเวทีจากส่วนกลางที่ผ่านฟ้า ราชประสงค์ ในช่วงที่มีการชุมนุมกันที่ กรุงเทพฯ หรือถ่ายทอดสดสัญญาณ ของวิทยุชุมชนจากส่วนกลางเช่น จาก กรุงเทพฯ เป็นต้น (สัมภาษณ์ กรทวี ศาลาคำ, 2564)

ปัจจุบัน “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ส่งกระจายเสียงในระบบเอฟเอ็ม สเตอริโอ มัลติเพลต (FM Stereo Multiplex) คลื่น FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต เป็นคลื่นวิทยุที่ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางในเขตเมืองอุดรธานี และอำเภอรอบนอกรวม 20 อำเภอ เช่น อำเภอศรีธาตุ อำเภอกุมภวาปี อำเภอวังสามหมอ รวมไปถึงบางส่วนของจังหวัดข้างเคียง เช่น อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น การนำเสนอเนื้อหาที่จะหลีกเลี่ยงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่ราชประสงค์ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 รัฐบาลขณะนั้น (รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์) ได้คาดโทษสถานีวิทยุว่าเป็นผู้ยุยงปลุกปั่นให้เกิดความรุนแรง (นั่นคือการก่อกบฏที่ศาลากลางจังหวัดอุดรธานี) และหลังจากรัฐประหาร พ.ศ. 2553 รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้นายสถานีไปรายงานตัวเพื่อปรับทัศนคติไม่ให้เป็นที่ศรัทธาของรัฐบาล ทำให้สถานีวิทยุถูกเผ่าระวังเป็นพิเศษ หากแต่ทางวิทยุชุมชนยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในหมู่สมาชิกจากเครือข่ายวิทยุชุมชน และก็ยังเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงอยู่ เช่น การเยี่ยมนักโทษเสื้อแดงซึ่งเป็นคนตีการเมือง การทำบุญในวัด การจัดตั้งฌาปนกิจและการไปร่วมงานศพ หรือการจัดงานวันเกิดให้อดีตแกนนำคนเสื้อแดง เป็นต้น

(1)

(2)

รูปภาพที่ (1) ที่ทำการสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร”

รูปภาพที่ (2) ตราสัญลักษณ์ “ชมรมคนรักอุดร”

รูปภาพที่ (3) บรรยากาศภายในห้องจัดรายการของสถานีวิทยุชุมชนคนรักอุดร
(ภาพได้รับการอนุญาตให้เผยแพร่ ถ่ายภาพโดย สิทธิพันธ์ จันทวัน, 2564)

2. บทบาทของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่มีต่อ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน หลังจากปี พ.ศ. 2549

จากบทสัมภาษณ์ของนายขวัญชัย ไพรพนา นายสถานีและผู้ก่อตั้ง ได้ให้ข้อมูลว่า ตั้งแต่มีการตั้งสถานีวิทยุชมรมคนรักอุดรขึ้นมาเมื่อ 4 ปีก่อน ก่อนการยึดอำนาจ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สมาชิกของชมรมต่างก็หันมาติดตามข่าวสารจากสถานีแห่งนี้มากขึ้น เริ่มใช้ระดมมวลชน ซึ่งต่อมาเรียกว่า “คนเสื้อแดง” ตั้งแต่ครั้งที่แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เดินทางมาสมมนามที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ก็ถูกมวลชนคนเสื้อแดงปิดล้อมห้องประชุม มาถึงเหตุการณ์กลุ่มคนเสื้อแดงปะทะกับกลุ่มพันธมิตรฯ ที่มาจัดงานชุมนุมที่สวนสาธารณะหนองประจักษ์ศิลปาคม เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 นำไปสู่ความรุนแรงในเวลาต่อมา

เมื่อ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี (ประมาณ พ.ศ. 2552-2553) ความต้องการรับฟังข่าวสารจากสถานีวิทยุคนเสื้อแดงเริ่มมากขึ้น ชมรมคนรักอุดรที่เริ่มเคลื่อนไหวในนาม “คนเสื้อแดง” มีการเปิดเวทีชุมนุมที่สนามทุ่งศรีเมืองและที่สถานีบ่อยครั้ง ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างท่วมท้น มีสมาชิกเข้าร่วมทุกครั้งไม่ต่ำกว่า 3,000 คน และมากถึง 2 หมื่นคนในช่วงเหตุการณ์ พฤษภาคม พ.ศ. 2553 มีการถ่ายทอดสัญญาณเสียงออกอากาศจากช่องพีแชนแนล ท่ามกลางกระแสขับไล่ “ระบอบอำมาตยาธิปไตย” โดยสมาชิกแทบจะไม่ได้รับฟังข่าวสารจากสถานีวิทยุอื่นหรือโทรทัศน์ช่องอื่นเลย เมื่อกระแสคนเสื้อแดงเริ่มร้อนแรงขึ้น การรับฟังข่าวสารด้านเดียว จนสามารถนำคนเสื้อแดงไปร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯ ครั้งละหลายพันคน รวมถึงการชุมนุมในเดือน เมษายน 2552 ส่งผลให้ตำรวจกองปราบปรามเข้ายึดเครื่องส่งสถานีวิทยุชุมชนแห่งนี้ เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2552 แต่สมาชิกก็ยังคงมาร่วมกันจัดงาน บริจาคซื้อเครื่องส่งใหม่ สามารถออกอากาศได้

ไกลกว่าเดิมถึง จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดกาฬสินธุ์ และสกลนครบางส่วน ก่อน
จะเกิดเหตุพฤษภาวิปโยค (พฤษภาคม พ.ศ. 2553) 2 เดือน กลุ่มอดีตทหารพรานของ พล.ต.ชิตติยะ
สวัสดิผล หรือเสธ.แดง กว่า 200 คน ได้เข้ามาพร้อมกับชมรมคนรักอุดร ฝึกการ์ดของชมรมที่เป็นชาย
ฉกรรจ์กว่า 30 คน ให้รู้จักใช้ยุทธวิธีทางทหารดูแลสถานีและสมาชิก รวมถึงดูแลสถานการณ์ยามมี
การชุมนุมในพื้นที่ ไม่นานนักทั้งการ์ดและสมาชิกชมรมก็มุ่งหน้าเข้ากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม
พ.ศ. 2553 อันเป็นปฐมบทแห่งการนองเลือดและเผาบ้านเผาเมืองในเวลาต่อมา

หลังเหตุการณ์พฤษภาวิปโยคเริ่มคลี่คลายลง รัฐบาลได้จัดส่งผู้ชุมนุมเดินทางกลับภูมิลำเนา
ทั้งทางรถบัสและรถไฟ คนเสื้อแดงที่เดินทางกลับส่วนใหญ่ต่างบอกว่า การกลับมาครั้งนี้เป็นการ
กลับมาพักชั่วคราวเท่านั้น หากมีการชุมนุมอีกครั้งก็พร้อมจะไปร่วมชุมนุม โดยเฉพาะผู้ที่เป็นการ์ด นปช.
ที่กลับมาพร้อมกับความเกลียดชังทหารและรัฐบาล ฝังใจว่ารัฐบาลสังหารยิงคนเสื้อแดง โดยไม่เคย
ติดตามข่าวสารช่องทางอื่นใดเลย นอกจากคำปราศรัยของแกนนำบนเวทีเท่านั้น ขณะเดียวกันยังมีผู้
ชุมนุมที่อยู่ในกรุงเทพฯ และปริมาณพลเดินทางมากับขบวนรถไฟมาลงที่สถานีอุดรธานีอีกหลายคน
ทั้งหมดทราบแต่เพียงว่าที่อุดรธานีมีชมรมคนรักอุดรของนายขวัญชัย ไพรพนา เลยต้องการหลบหนี
มาอยู่กับชมรมก่อน เพราะเกรงจะเกิดอันตรายกับตัวเอง โดยไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่เลยว่า
ในหลายจังหวัดโดยเฉพาะที่อุดรธานีก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ประกาศ พระราชกำหนดในสถานการณ์
ฉุกเฉิน พวกเขาบอกแคว่คงต้องไปขออาศัยวัดอยู่สักระยะ ก่อนจะหาทางกลับ (สัมภาษณ์ ขวัญชัย
ไพรพนา, 2564)

เมื่อคนเสื้อแดงที่ส่วนใหญ่ได้รับฟังรับรู้ข่าวสารจากแกนนำเสื้อแดง รัฐบาลขณะนั้นมองว่า
เหมือน คนเสื้อแดงถูกยัดเยียดให้เกิดความเข้าใจผิดในหลายๆ เหตุการณ์ โดยเฉพาะความเกลียดชัง
ทหารที่ก่อตัวขึ้นในจิตใจ เพียงแค่เข้าใจว่าทหารยิงประชาชน ทหารยิงคนเสื้อแดง หากเกิดเหตุการณ์
ชุมนุมขึ้นมาอีกครั้งอย่าง ที่ นายสุรชัย ตำนวนานานุสรณ์ แกนนำแดงสยามบอกจะออกมาเคลื่อนไหว
ต่อจากแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งคนเหล่านี้ก็อีกส่วนหนึ่งก็พร้อมที่จะ
กลับไปร่วมชุมนุมอีก

ฉะนั้นในช่วงที่สถานการณ์เริ่มคลี่คลายลง รัฐบาลจะต้องเร่งสร้างความเข้าใจกับคนเสื้อแดง
กลุ่มนี้ โดยวิธีการหนึ่งคือความพยายามเข้าควบคุมสถานีวิทยุชุมชนที่สร้างเครือข่ายคนเสื้อแดงตาม
จังหวัดต่างๆ จากการสัมภาษณ์ นางสาวธนัชสรณ์ ธาณินทรธรร ผู้อำนวยการสถานีวิทยุชุมชนคน
รักอุดร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2553 ได้มีถูกลอบยิงที่สถานีวิทยุตอนนั้นได้ตั้งอยู่ที่ชุมชน
หนองเหล็ก ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก และต่อมาได้ย้ายสถานีวิทยุมาอยู่ที่บ้านหนองสีหุ ก็
ได้เกิดเหตุการณ์ขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2557 ทหารได้เข้ามายึดสถานีวิทยุและยึดโทรศัพท์เป็นเวลา 6
เดือน และหลังจากทหารยึดกว่าจะกลับมาเปิดได้อีกครั้งทางสถานีวิทยุก็ได้เข้าใกล้เกลี่ยข้อพิพาท
และเข้าไปพูดคุยว่าถ้าทางสถานีเปิดอีกจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอีกหรือไม่ ถ้าสถานีกลับมา

นำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอีกจะพูดว่าจะปิดสถานีทันที ดังนั้น เพื่อความอยู่รอดของสถานี นับตั้งแต่นั้นมาทางสถานีก็การนำเสนอเนื้อหาที่เน้นไปในเรื่องอื่น เช่น การพูดคุยสารทุกข์สุกดิบ การโฆษณาขายผลิตภัณฑ์ การบอกกล่าวข่าวสารด้านสังคมอื่นๆ ภายในจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น (สัมภาษณ์ ธนัชสรณ์ ธานินทร์ธนธร, 2564)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทสำคัญของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ในช่วงเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – 2553 คือการเป็นอาวุธของ “กลุ่มคนเสื้อแดง” ในการสร้างแนวร่วมมวลชนทางการเมืองภายในจังหวัดอุดรธานีและพื้นที่ใกล้เคียง และด้วยการที่คลื่นวิทยุปล่อยสัญญาณได้เฉพาะท้องถิ่น ทำให้รัฐบาลก็ไม่ทันได้ระงับว่ามีกลุ่มคนที่ต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ตนอย่างเข้มข้นในท้องถิ่น และยังรัฐบาลใช้อำนาจกดดันสถานีวิทยุชุมชนมากเท่าไร แนวร่วมมวลชนที่สนับสนุนอุดมการณ์เดียวกันกับสถานีวิทยุชุมชนก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น กล่าวได้ว่า “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนแบบแบ่งหรือหน่อไต่ดิน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจะไม่เป็นปัญหาเลยหากสังคมอยู่ในภาวะประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เพราะความเห็นต่างถือว่าเป็นเรื่องปกติของระบอบประชาธิปไตย

3.สถานี “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” กับสถานการณ์การเมืองไทยในปัจจุบัน

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่มีความสามารถเข้าถึง ประชาชนในเขตชนบทได้อย่างทั่วถึง ในขณะที่สื่ออื่น เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ และโทรทัศน์ สามารถเข้าถึงแต่เฉพาะประชาชนในเขตชุมชนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากเครื่องมือรับวิทยุมีราคาไม่สูงมากนัก แม้ไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ ก็สามารถฟังวิทยุได้จากเครื่องรับประเภททรานซิสเตอร์ และยังสามารถนำติดตัวเคลื่อนย้ายไปได้ทุกหน ทุกแห่ง สื่อวิทยุชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเมืองและการพัฒนาประเทศผ่านการถ่ายทอด ความรู้หรือข่าวสารที่ง่าย ตรงไปตรงมาและกระชับแต่มีความรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ โดยที่ผู้ฟัง ไม่จำเป็นต้องมีทักษะความรู้ทางการเมืองอย่างลึกซึ้งซึ่งมาก่อน สื่อวิทยุชุมชนจึงมีความสำคัญในการทำหน้าที่ เป็นสื่อกลางในการประสานความคิดและสร้างความเชื่อถือศรัทธาทางการเมืองการปกครองให้แก่ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยมักพบว่าในประเทศกำลังพัฒนา หากเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยการปฏิวัติยึดอำนาจ จะมีการเข้ายึดสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์เป็นอันดับแรก เนื่องจากเล็งเห็นว่าสถานี วิทยุเหล่านี้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนและสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม กรอบวิธีคิดของประชาชนเพื่อเป็นการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองให้กับกลุ่มผู้มีอำนาจ ด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา จึงกล่าวได้ว่าสื่อวิทยุชุมชนมีบทบาทสำคัญในการชักนำความคิด ของประชาชน อีกทั้งยังสามารถช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐในการแก้ไข ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ อาทิเช่น การรวบรวมรับ

สิ่งของบริจาคเพื่อจัดส่งให้แก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ ที่ประสบภัยธรรมชาติ (พรพิมล เฉลิมมี ประเสริฐ, 2550)

อย่างไรก็ตาม บทบาทสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปัจจุบันถือว่าลดลงไปมาก เนื่องจากในการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ที่มีการส่งทหารมายึดและสร้างเงื่อนไขไม่ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างเปิดเผย เพราะมีเช่นนั้นจะใช้อำนาจสั่งปิดสถานี ดังนั้น เพื่อความอยู่รอดของสถานี คณะกรรมการบริหารนำโดยนายขวัญชัย ไพโรพนา จึงตัดสินใจลดหรือหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อหาการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างเปิดเผย แต่ก็ยังใช้วิธีแบบอ้อมๆ แทน เช่น การใช้ภาษาถิ่นอีสานเพื่อจ้องใจไม่ให้ภาครัฐฟังรู้เรื่อง หรือใช้วิธีวิจารณ์ตัวแทนการเมืองภาครัฐที่อยู่ในท้องถิ่นแทน เพื่อพยายามให้เกิดภาพลักษณ์ที่เป็นกลางทางการเมืองและจำกัดขอบเขตให้สนใจเฉพาะเพียงการเมืองในท้องถิ่นมากขึ้น อย่างเช่นการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา ทางสถานีวิทยุก็มียุบายให้ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนของคลื่น สามารถใช้ช่วงรายการของตนเพื่อประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งและประชาสัมพันธ์ให้รู้จักผู้สมัครทุกคน โดยหลีกเลี่ยงการหาเสียงให้กับตัวแทนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเป็นการพิเศษ (สัมภาษณ์ ขวัญชัย ไพโรพนา, 2564)

ดังนั้น จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้ภาครัฐส่วนกลางจะพยายามลดบทบาททางการเมืองของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ในฐานะกระบอกเสียงของคนต่อต้านรัฐบาลด้วยอำนาจที่มีในมือ แต่ด้วยอุดมการณ์และความสนใจทางการเมืองของสถานีวิทยุชุมชนที่เคยขับเคลื่อนมาอย่างเหนียวแน่น ทำให้ไม่อาจดึงประเด็น “การเมือง” ออกจากเนื้อหาการนำเสนอได้ สะท้อนให้เห็นความอยากมีส่วนร่วมทางการเมืองของท้องถิ่น ไม่ว่าจะในระดับชาติหรือท้องถิ่น ที่ยังคงมีมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

รูปภาพที่ (4) กิจกรรมของ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่ผ่านมา และ การขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (ภาพได้รับการอนุญาตให้เผยแพร่ ถ่ายภาพโดย สิทธิพันธ์ จันทวัน, 2564)

4. บทบาททางสังคมอื่นๆ ของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ในปัจจุบัน

วิทยุชุมชนมีบทบาทอย่างสูงในการเชื่อมต่อกับกลุ่มคนในเขตจังหวัดอุดรธานี เมื่อเทียบกับโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อกระแสหลักที่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐ และการครอบงำจากวัฒนธรรมชนชั้นกลาง ซึ่งมีบทบาทอย่างสูง เนื่องจากสื่อวิทยุชุมชนเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับลักษณะทางมานุษยวิทยา และวิถีชีวิตของ คนในชุมชน ซึ่งนิยมฟังวิทยุ การรับฟังวิทยุไม่เหมือนการชมโทรทัศน์ ไม่เป็นอุปสรรคต่องาน เช่น ในแท็กซี่ โรงงาน หรือห้องนาสื่อวิทยุจึงมีเสรีภาพในการรับชมจากข้อจำกัดทางเวลาสูง ประชาชนในหมู่บ้าน โดยส่วนมากเดินทางออกจากหมู่บ้านเพื่อเข้าไปทำงานในเมือง กรุงเทพฯ หรือต่างประเทศ ในหมู่บ้านจึงเหลือเพียงสตรีสูงอายุและเด็ก อย่างไรก็ตาม “ยายและย่า” หลายคนใช้วิทยุเป็น “เพื่อน” จากการที่ต้องอยู่บ้านตามลำพัง กลับกลายเป็นคนเสื้อแดงที่มีความกระตือรือร้น และความยึดมั่นที่สุดกลุ่มหนึ่ง เพราะรับฟังวิทยุเสื้อแดงอยู่ตลอด ธรรมชาติของวิทยุ มีส่วนในการเชื่อมต่อและเชื่อมโยงคนเสื้อแดงด้วย การที่วิทยุไม่มีภาพทำให้ผู้ฟังวิทยุสามารถจินตนาการ ได้อย่างอิสระ มากกว่าผู้ชมโทรทัศน์ซึ่งถูกสายตาครอบงำการรับรู้สูง การที่โทรทัศน์มีภาพ ในทางหนึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการสร้างกลุ่มมวลชนติดตาม แต่อาจจะเป็นการปิดกั้นการจินตนาการ หรือทำให้เกิดความคาดหวังได้มากกว่า ผู้ชมโทรทัศน์มีแนวโน้มมองว่าเนื้อหาที่นำเสนอผ่านจอโทรทัศน์ เป็นการแสดง และปรุงแต่งมากกว่าสื่อที่มีเฉพาะเสียงอย่างเดียวอย่างวิทยุ (สัมภาษณ์ ภรณพา มีสมรูป, 2564)

แม้ว่าคนในท้องถิ่น จะไม่สามารถแยกภาพลักษณ์ของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ให้ออกจากการเมืองไปได้ หากแต่ในปัจจุบัน สถานี “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นกิจกรรมในหมู่สมาชิกจากเครือข่ายวิทยุที่สืบเนื่องจากการเมืองในอดีต ได้แก่ การเยี่ยมนักโทษเสื้อแดงซึ่งเป็นคดีการเมือง การจัดงานวันเกิดให้อดีตแกนนำคนเสื้อแดง และกิจกรรมในชุมชนอื่นๆ เช่น การประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณี และหมอลำในพื้นที่ การแจ้งเตือนภัยพิบัติ การเฝ้าระวังสถานการณ์ไวรัส COVID-19 ในจังหวัดอุดรธานี รวมถึงเป็นศูนย์กลางประสานงานชมรม/เครือข่ายทางสังคมที่สำคัญ นั่นคือ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ ชมรมคนรักอุดร ที่เป็นเสมือนกองทุนที่สนับสนุนงบประมาณการประกอบฌาปนกิจแก่สมาชิก เงิน

รูปภาพที่ (5) ตราสัญลักษณ์ของสถานีวิทยุที่มีการปรับเปลี่ยนให้ดูทันสมัย

ช่วยเหลือญาติผู้ล่วงลับที่เป็นสมาชิก และพัฒนาเป็นกองทุนที่ปล่อยสินเชื่อกู้เงินในบรรดาสมาชิก นอกจากนี้ยังเป็นที่ทำกรธุรกิจส่งของ/พัสดุของเอกชน และธุรกิจเครื่องดื่มชูกำลัง

เดือนนี้
จำนวนผู้เสียชีวิต ประจำเดือน กุมภาพันธ์ 2564
หมวด. ก เสียชีวิต จำนวน 30 ราย
เป็นเงิน 600 บาท (เลขที่ศพ 2889-2918)
ยอดรับผลประโยชน์ 130,000.- บาท
หมวด. ข เสียชีวิต จำนวน 6 ราย
เป็นเงิน 120 บาท (เลขที่ศพ 135-140)
ยอดรับผลประโยชน์ 30,000.- บาท

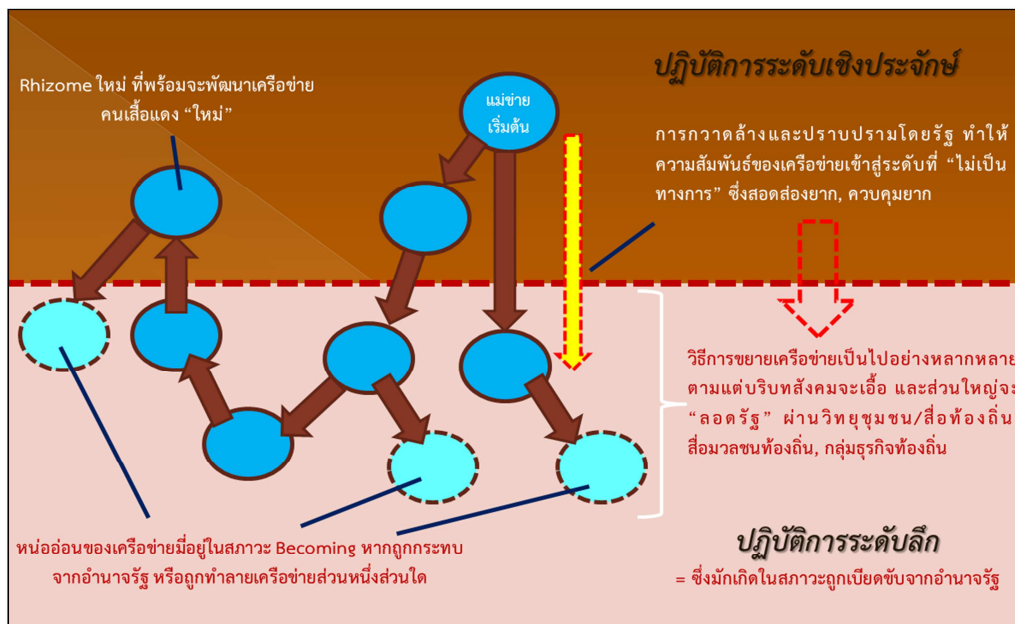
รูปภาพที่ (7) กิจกรรมของสมาคมกบงคองสกรษครษษมรณคณรกรอุดร
ณ ที่ทำการสถานีวิทยุชุมชนคนรักอุดร
(ภาพได้รับการอนุญาตให้เผยแพร่ ถ่ายภาพโดย สิทธิพันธ์ จันนาวาน, 2564)

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง วิทยุชุมชนกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ต “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” จังหวัดอุดรธานี สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาการของการก่อตั้งสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่สัมพันธ์กับบริบทการเมืองในช่วงหลังการทำรัฐประหาร พ.ศ.2549 อย่างใกล้ชิด นับตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งที่ตลาดเริ่มอุดมในปี พ.ศ. 2550 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านผลของการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) อย่างเปิดเผย และเมื่อเกิดการสนับสนุนของคนจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่ม นปช. หรือ “คนเสื้อแดง” ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จึงได้มีการขยายที่ทำการสถานีและจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีนายสถานี คือ นายขวัญชัย ไพรพนา และเป็นผู้ดำเนินรายการหลักในช่วงเริ่มแรก กิจกรรมหลักในช่วง พ.ศ. 2552 – 2554 จึงนำเสนอประเด็นการเมืองเป็นเรื่องหลัก เช่น รายงานข่าวการเมือง การชุมนุม เพลงปลุกใจ และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีแนวคิดสนับสนุนประชาธิปไตย ก่อนจะถูกเพ่งเล็งจากภาครัฐว่ามีส่วนต่อการปลุกกระดมมวลชนในเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2553 จนทำให้ทิศทางกิจกรรมมีความหลากหลาย กลายเป็นกิจกรรมทางสังคมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับสถานี แต่ก็ยังเกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นไม่มากนัก

2. บทบาทของสถานีวิทยุ FM 97.5 เมกกะเฮิรตซ์ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ที่มีต่อ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เป็นที่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสื่อวิทยุ ชุมชนมีบทบาทสำคัญ ในการกระตุ้นให้ประชาชนในเขตพื้นที่ที่มีความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งมี กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนมากมายหลายลักษณะที่เกี่ยวข้องไปถึงการเมืองระดับชาติ ใน อดีตที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อวิทยุชุมชนในการให้ปลุก ระดมประชาชนในเขตอุดรธานีและพื้นที่ใกล้เคียง กับสภาวะความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติใน ตอนนั้น รายการวิทยุชุมชนยังมีศักยภาพอย่างมากในสร้างการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาค ประชาชน โดยการดึงความรู้สึกร่วม เร้าอารมณ์ และสร้างความเห็นอกเห็นใจต่อสมาชิกคนเสื้อแดง ได้ทั้งผ่านคำพูด คำขวัญ และเพลงปลุกอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา ศิริผล (2556) เพราะ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ได้สร้างเวทีสาธารณะเพื่อสื่อสารในระดับชุมชน เกิดการ สร้างโอกาสให้ “พลเมือง” ระดับชุมชนท้องถิ่นสามารถแสดงความกระตือรือร้นทางการเมือง ในการ ใช้สิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมการเมืองได้โดยตนเอง ผ่านช่องทางของวิทยุชุมชน เป็น การใช้สิทธิความเป็นพลเมือง และสิทธิทางวัฒนธรรม ตามระบอบประชาธิปไตยผ่านการแสดงความ คิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ และการรับฟัง ตลอดจนเป็นการสร้าง “แกนนำการเคลื่อนไหวทาง การเมือง” ในลักษณะ “แกนนอน” เช่นเดียวกับทฤษฎีเครือข่ายแบบง่าหรือหน่อใต้ดิน (Rhizome) ของเดอเลอซและกาตตารี (Deleuze and Guattari)

รูปภาพที่ (8) การเชื่อมโยงข้อสรุปบทบาทของ “วิทยุชุมชนคนรักอุดร” ต่อการเกิดเครือข่าย การเมืองภาคประชาชน “เสื้อแดง” ทฤษฎีเครือข่ายแบบง่าหรือหน่อใต้ดิน (Rhizome) (ปรับปรุงและออกแบบโดย คณะผู้ศึกษา, 2564)

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินกิจการของ “วิทย์ชุมชน” ก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับสื่อทางเลือกทั้งหลาย ไม่เพียงต้องคำนึงถึงอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดเสรีภาพของสื่อวิทย์ชุมชน (สื่อทางเลือก) เท่านั้น หากยังต้องต่อสู้กับอำนาจของวาทกรรมจากสื่อกระแสหลัก (โดยเฉพาะสื่อจากรัฐบาล) และผลประโยชน์มหาศาลของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ลำพังเพียงภูมิปัญญาของคนในชุมชน อาจไม่สามารถช่วยให้ “วิทย์ชุมชน” ทำหน้าที่สื่อชุมชนทางเลือกได้อย่างสมบูรณ์ ควรต้องมีกัลยาณมิตรที่มีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา หรือองค์กรสนับสนุนทุน เข้าร่วมด้วยช่วยกัน

ดังนั้น “วิทย์ชุมชน” ที่เป็นของชุมชนจริงๆ จะต้องแสวงหาอัตลักษณ์หรือพื้นที่ของตนเอง โดยการแสดงออกทางวิถีวัฒนธรรมและจุดยืนทางการเมืองด้วยสันติวิธี การอาสาเข้ามาใช้สิทธิในการสื่อสารแบบทางตรง “วิทย์ชุมชน” จึงเป็นสื่อที่เปิดพื้นที่ให้กับคนที่ไม่เคยพูดได้มีโอกาสพูด ประชาชนซึ่งถูกบังคับให้เป็นฝ่ายฟังมาตลอด ได้สลับสับเปลี่ยนมาเป็นคนพูดบ้าง “วิทย์ชุมชน” จึงควรเป็นสื่อที่บอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ในชุมชน นำเสนอข่าวสารของท้องถิ่น รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับชุมชนของตน ได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ สร้างความสัมพันธ์ แบ่งปันความรู้สึกกันผ่าน “วิทย์ชุมชน” ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือ สร้างความผูกพันสามัคคี เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเอง รู้คิดตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง เพราะชุมชนเป็นผู้ผลิตและผู้ฟัง ชุมชนคิด ชุมชนทำ และชุมชนเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ขจรศักดิ์ สิทธิ. (2558). **วิทย์ชุมชนกับขบวนการเสื้อแดง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บก.). (2556). **Becoming Red/ กำเนิดและพัฒนาการเสื้อแดงในเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พฤกษ์ เถาว์ถวิล. (2553). “ขบวนการคนเสื้อแดง การเมืองท้องถิ่น และประชาธิปไตย”. **ฟ้าเดียวกัน**. 8, 2: 108 – 128 (ฉบับเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2553)
- มธุรส ศิริสถิตกุล. (2548). **วิทย์ชุมชน: การเมืองภาคประชาชนกับการแย่งพื้นที่สาธารณะ**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- วิรพา อังกูรทัตศนียรัตน์. (2549). “รัฐประหาร ทางออกสุดท้ายของการเมืองไทยยุคทักษิณ”. **นิตยสารสารคดี**. 22 (260) ฉบับเดือนตุลาคม 2549.

สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ. (2555). **เส้นทางวิทยุชุมชน 1 ทศวรรษ**. กรุงเทพฯ: สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ.

โสภิต หวังวิวัฒนา. (2548). **สื่อวิทยุโทรทัศน์ไทย ใต้เงื้อมมือ กสช** : กรุงเทพฯ : สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

อรุณญา ศิริผล. (2556). **วิทยุชุมชนกับการขยายตัวของขบวนการประชาชนเสื้อแดง : กรณีศึกษาในเขตเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การสัมภาษณ์

-นายขวัญชัย ไพรพนา, เจ้าของสถานีวิทยุ และนักจัดรายการวิทยุ, มกราคม 2564

-นายกรวี ศาลาคำ, ลูกชายเจ้าของสถานีวิทยุ, มกราคม 2564

-นางสาวธนัชสรณ์ ธานินทร์ธนธร, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ, มกราคม 2564

-นางภรณ์พา มีสมรูป, อดีตผู้เข้าร่วมเหตุการณ์ชุมนุมการประท้วง, กุมภาพันธ์ 2564